

Jaros, Tadeusz

O Aleksandrze Kamińskim

Przegląd Pruszkowski nr 3, 47-52

1983

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

O ALEKSANDRZE KAMIŃSKIM

Nazwisko ALEKSANDRA KAMIŃSKIEGO, najściślej związane jest z harcerstwem przedwojennym i okresu II wojny światowej. Utrwaliło się też na terenie naszego miasta, głównie w historii harcerstwa pruszkowskiego.

Aleksander Kamiński, zmarły pięć lat temu profesor pedagogiki społecznej, przed wojną znany był przede wszystkim jako najwybitniejszy instruktor harcerski i wychowawca, twórca ruchu zachowawczego w ZHP.

W okresie okupacji współorganizator Szarych Szeregów, organizator i komendant organizacji „Wawer” oraz redaktor naczelny „Biuletynu Informacyjnego” organu prasowego AK.

Po wojnie uczony, znakomity teoretyk wychowania. Szeroko też znany jako publicysta i literat. Pruszków był miejscem otwierającym ważny okres w życiu Aleksandra Kamińskiego.

Tu w naszym mieście, w bursie dla bezdomnych i osieroconych dzieci znalazł schronienie, warunki do nauki, a następnie podjął pracę, która ukazała mu Jego powołanie życiowe. Tu też, wykazując szczególne zdolności przywódcze i wychowawcze rozwijał niezwykle owocną działalność harcerską, wzbogacając historię i tradycje harcerstwa pruszkowskiego.

W bieżącym roku mija 80-ta rocznica urodzin profesora Aleksandra Kamińskiego.

Stosowny to moment by ukazać Jego niezwykle twórcze życie i działalność oraz związek z Pruszkowem.

Aleksander Kamiński urodził się 28 stycznia 1903 r. w Warszawie. Okres dzieciństwa i wczesnej młodości spędza Olek poza granicami kraju. Spowodowane to zostało śmiercią ojca, po której 3-letni chłopiec wyjeżdża z matką do rodziny zamieszkałej w Kijowie. Tam kończy cztery klasy rosyjskiej szkoły elementarnej. Trudna sytuacja materialna zmusza go do przerwania nauki i podjęcia pracy zarobkowej. W wieku 12 lat pracuje w banku jako goniec. W 1916 r. Aleksander Kamiński wraz z matką opuszcza Kijów i wyjeżdża do Humania, miasta powiatowego w kijowskiej guberni. W czasie tego przejazdu gubi się matce na jednej ze stacji w czasie przesiadki.

W Humaniu oparcie życiowe znalazł w społeczności takich jak on osieroconych dzieci, a później w środowisku harcerskim. Przez trzy lata nie może się uczyć, pracuje zarobkowo. Początkowo również jako goniec, później wykonując także bardzo ciężkie prace, jak np. rąbanie drewna, kopanie grobów. Dopiero po trzyletniej przerwie podejmuje naukę i w ciągu dwu lat kończy trzy klasy szkoły średniej (IV, V, VI). Tu w Humaniu, następuje też

niezwykle doniosły moment w życiu Aleksandra Kamińskiego; poznaje i zostaje urzeczony idealami harcerskimi. Już tu w Humaniu, zapisuje Aleksander Kamiński piękną i bogatą kartę służby harcerskiej. Służbę harcerską rozpoczyna dnia 24 stycznia 1918 r. w I Humańskiej Drużynie Harcerskiej im. Tadeusza Kościuszki. Przyrzeczenie harcerskie składa 2 czerwca 1918 r. W tym też roku zostaje mianowany zastępowym i zdobywa III-ci stopień harcerski. Wkrótce jest już przybocznym a następnie drużynowym. Powołany w skład Komendy Hufca pełni kolejne funkcje skarbnika, sekretarza i przybocznego hufca Humańskiego.

Jest też członkiem redakcji organu urzędowego Rady Gniazda Humańskiego „Czuwaj Harcerzu” i członkiem Prezydium Statutowego „Biura Porozumiewawczego” złożonego z przedstawicieli wszystkich organizacji skautowych w Humaniu.

Prowadzi kurs polonistyczny dla skautów, uczniów szkół rosyjskich. Od maja 1920 r. kieruje pracą całego Gniazda Humańskiego. Nadszedł 1921 r., a z nim upragniony powrót do kraju. Pierwszą przystanią w kraju dla Aleksandra Kamińskiego jest Pruszków. Fakt ten utrwalony został w Kronice Hufca Pruszkowskiego z 1921 r. Pod datą 10 III 1921 r. istnieje o tym taki oto zapis: „(...) Dzisiaj przyjechał do nas dh Aleksander Kamiński z Humania, osobisty przyjaciel Oskara...”¹. Rozpoczyna się bogaty, bo 8 lat trwający okres pruszkowski — okres nauki, pracy i niezwykle twórczej działalności harcerskiej Aleksandra Kamińskiego.

Najpierw jest wychowankiem Bursy. Kończy Szkołę Średnią w Warszawie i składa egzamin maturalny. Zostaje pomocnikiem wychowawcy w Bursie, w niedługim czasie kierownikiem jednego ze schronisk dla dzieci i wreszcie kierownikiem największego zakładu opiekuńczego RGO w Pruszkowie — Bursy im. 3-go Maja.

Aleksander Kamiński pracując podejmuje w 1923 r. studia na Uniwersytecie Warszawskim, studiuje historię i jako przedmiot roboczy archeologię. W 1928 roku kończy studia obroną pracy magisterskiej na temat Jadźwingów, uzyskując dyplom magistra filozofii w zakresie historii.

Od pierwszego dnia pobytu w Pruszkowie Aleksander Kamiński z właściwym sobie zapałem włączył się w nurt życia harcerskiego i stał się główną siłą napędową rozwoju i osiągnięć harcerstwa pruszkowskiego. Działał jako z-ca Komendanta Hufca, pełniąc jednocześnie szereg innych odpowiedzialnych funkcji. Był drużynowym III Pruszkowskiej Drużyny Harcerskiej i I Pruszkowskiej Drużyny Harcerskiej im. Stefana Czarnieckiego. Organizował i prowadził w Hufcu kursy na stopnie i sprawności harcerskie, szkolił drużynowych i zastępowych. System wychowania harcerskiego wprowadził też do Bursy. Zorganizował tam drużynę instruktorską wychowawców. W roku 1925 został Komendantem Hufca Pruszków, pełniąc tę funkcję do 1927 r.

¹ Oskar Zawacki, Komendant Hufca w Pruszkowie

Swoje oddziaływanie zapragnął również rozszerzyć na większe grupy młodzieży. Szczególnie interesowali go najmłodszy. Z tych zainteresowań zrodziła się idea zuchowa. Pierwsze myśli o tym zawarł w kilku artykułach napisanych do „Płomyka” i „Iskier”, podpisując się swym puszczańskim imieniem „Bambaju”. W poszukiwaniu modeli wychowawczych Aleksander Kamiński odwiedzał domy dziecka i sierocińce. Był w domu Janusza Korczaka w Warszawie, w domu opuszczonych dzieci w Pruszkowie, prowadzonym przez Panią Falską. Obserwował podwórkowe gromadki dzieci, które samorzutnie się organizowały wokół chłopców posiadających zdolności przywódcze. I wreszcie powstała nowa gałąź harcerstwa — męski ruch zuchowy, którego twórcą został najlepszy przyjaciel dzieci — Aleksander Kamiński. Stworzył on w pełnym tego słowa znaczeniu, metodykę zuchową przedstawiając ją w formie zbeletryzowanej w książce „Antek Cwaniak”, której pierwsze odcinki zaczęły się ukazywać od 1928 r. w miesięczniku „Na Tropie”. Tym wspaniałym osiągnięciem kończy się okres pruszkowski w życiu Aleksandra Kamińskiego.

W końcu 1928 r. Aleksander Kamiński opuszcza Pruszków i przenosi się do Warszawy. Tu w 1929 r. podejmuje pracę jako nauczyciel historii w gimnazjum im. Stanisława Kostki. Kontynuuje też działalność harcerską w Komendzie Męskiej Chorągwi Mazowieckiej. Zostaje Komendantem Chorągwi. Latem 1929 r. uczestniczy w Polskiej wyprawie na międzynarodowy zlot skautów w Arrowe Park w Anglii. Jest członkiem Komendy Scistej wyprawy i jako Szef Sztabu kieruje pokazami ekipy polskiej, które zostały uznane za jedne z najlepszych.

W tym też roku Aleksander Kamiński zostaje powołany do odbycia służby wojskowej w Szkole Podchorążych w Grudziądzu. W czasie odbywania służby wojskowej ciężko zachorował na płuca. Zostaje uznany za niezdolnego do służby wojskowej i zwolniony z wojska. Powraca do pracy wychowawczej i w okresie 1930—1931 r. jest kierownikiem bursy dla młodzieży szkół zawodowych w Warszawie, zorganizowanej przez Związek Osadników Wojskowych.

Niestety życie jest nadal dla niego nietaskawe. Nasilenie choroby zmusza go do opuszczenia Warszawy i wyjazdu do Zakopanego. Przebywa też w szpitalu w Krakowie i Warszawie, przechodząc szereg ciężkich operacji.

W tych najtrudniejszych chwilach życia jedyną ostoją i duchem opiekuńczym jest najbardziej mu oddana osoba — jego żona — poznana w czasie studiów Janina Sokołowska. Żadne przeciwności losu nie są jednak w stanie złamać woli Aleksandra Kamińskiego, by żyć i działać zgodnie z powołaniem.

Z dniem 1 października 1933 r. Aleksander Kamiński obejmuje kierownictwo Szkoły Instruktorów Zuchowych w Nierodzimiu na Śląsku Cieszyńskim. To odpowiedzialne stanowisko zostało mu powierzony na osobiste życzenie Przewodniczącego ZHP dr Michała Grażyńskiego. Właśnie tutaj nadaje ostateczny kształt dziełu swego życia — ruchowi zuchowemu. Organizuje kursy dla instruktorów zuchowych, kolonie zuchowe, których uczestnikami są przede wszystkim dzieci bezrobotnych i najbiedniejszych, udoskonala metody pracy

zuchowej. Szybki rozwój i osiągnięcia ruchu zuchowego w Polsce budzą żywe zainteresowanie również poza granicami kraju, stają się wydarzeniem międzynarodowym.

Aleksander Kamiński ukazuje i popularyzuje te osiągnięcia. W lipcu 1934 roku w Brennej w powiecie Cieszyńskim organizuje i kieruje Międzynarodowym Kursem Zuchowym, na którym zapoznaje instruktorów zagranicznych z polskim ruchem zuchowym. Miesiąc później, uczestniczy w VIII Międzynarodowej Konferencji Skautowej w Sztokholmie i wygłasza tam referat o metodyce ruchu zuchowego, stanowiącej odstępstwo od klasycznego wzoru skautowego. W maju 1937 r. Aleksander Kamiński staje przed jeszcze trudniejszym zadaniem. Zostaje mu powierzone kierownictwo Ośrodka Harcerskiego w Górkach Wielkich koło Skoczowa, do którego została włączona również Szkoła Instruktorów Zuchowych w Nierodzimiu. Ośrodek obejmuje powierzchnię 124 ha i jest przeznaczony na kursy instruktorskie, konferencje, obozy i kolonie. Zostaje również kierownikiem Wydziału Kształcenia Starszyny Harcerskiej w Głównej Kwaterze ZHP.

Nadal rozwija działalność międzynarodową. Latem 1937 r. uczestniczy w wyprawie na V Dżembori w Vogelezang w Holandii i w czasie tego zlotu organizuje konferencje dla instruktorów wilczących. Następnego 1938 r. Aleksander Kamiński przewodniczy delegacji polskiej na międzynarodowej konferencji instruktorów wilczących w Gliwell w Anglii. Wobec 200 delegatów z 12 krajów, wzbudza ogromne zainteresowanie przedstawiając metodykę zuchową nie tylko słownie, ale i wizualnie, pokazując filmy o pracy zuchów. Tę twórczą pracę instruktora i wychowawcy harcerskiego przerywa wojna.

Nadszedł tragiczny rok 1939. Z Górek Wielkich Aleksander Kamiński, na rowerze przedziera się do walczącej Warszawy. Dociera do stolicy i natychmiast zgłasza się do Komendy Harcerskiego Pogotowia Wojennego. Otwiera się nowa karta w życiu Aleksandra Kamińskiego karta wojennej służby.

Już pamiętnego dnia 27 września 1939 r. Aleksander Kamiński uczestniczył w podjęciu doniosłej decyzji rozpoczęcia pracy konspiracyjnej harcerstwa polskiego i staje się jednym z organizatorów Szarych Szeregów. W pierwszym roku wojny jest też członkiem kierownictwa tej organizacji. W październiku tegoż roku rozpoczyna służbę w organizacji wojskowej, która z czasem przyjęła nazwę Armii Krajowej (AK). Tu wykazał swoje wielkie zdolności organizacyjne i dziennikarskie. Stał się organizatorem i redaktorem naczelnym jednego z pierwszych pism konspiracyjnych wydawanych w Warszawie, „Biuletynu Informacyjnego” — głównego organu prasowego AK.

Na przełomie 1940—1941 r. zastały ukazane społeczeństwu nowe formy walki z okupantem — mały sabotaż. Uczyniła to nowo powstała organizacja podziemia pod kryptonimem „Wawer”. Organizacja ta wyrosła ze spontanicznych odruchów i woli walki młodzieży. Jej organizatorem i komendantem, aż do Powstania Warszawskiego był Aleksander Kamiński, występujący tu pod pseudonimem „Dąbrowski”.

Czym była organizacja „Wawer”? Dobrze wiedzą o tym wszyscy, którzy przeżyli okupację. Tak określił ją Stanisław Broniewski „Orsza”, były Naczelnik Szarych Szeregów — „Powstała z myślą by mówić do Polaków tak, jak tylko z podziemia można było do nich mówić. Powstała, aby wyprostować przygięte plecy, krzepić, napominać, karać. Powstała aby wyjść z zamkniętego kręgu Polski Podziemnej, po której krążyło polskie życie...” A sam Aleksander Kamiński tak powiedział: „Wawer” stanowił wówczas czoło otwartej walki z okupantem w kraju na odcinku szczególnie istotnym — odcinku oddziaływania niezależnej polskiej myśli na najszersze rzesze narodu”.

Wszystko to nie wyczerpywało jeszcze możliwości konspiracyjnej działalności Aleksandra Kamińskiego.

W kwietniu 1941 r. zostaje Szefem Biura Informacji i Propagandy (BIP) Okręgu Warszawskiego AK. Rozwija tu działalność mającą na celu głównie wychowanie społeczeństwa i walkę z propagandą wroga. Wychowaniu społeczeństwa służyły również książki napisane i wydawane w warunkach konspiracji. Książki te związane tematycznie z Szarymi Szeregami, tj. „Wielka Gra” „Przodownik”, a przede wszystkim „Kamienie na szaniec” odegrały niezwykle doniosłą rolę w wychowaniu patriotycznym i etycznym młodego pokolenia walczącego z okupantem o niepodległość Polski.

Godne najwyższego podkreślenia jest też to, że Aleksander Kamiński nie przyjmował żadnego honorarium za te książki, przekazując wszystkie pieniądze dla rodzin harcerzy, którzy odeszli na wieczną wartę.

Upadek powstania warszawskiego zamyka kartę wojennej służby Aleksandra Kamińskiego.

Po zakończeniu działań wojennych w 1945 r. Aleksander Kamiński rozpoczyna pracę w Zakładzie Pedagogiki Społecznej Uniwersytetu Łódzkiego w charakterze asystenta. W pracy naukowej nadal wykazuje zainteresowanie sprawami młodzieży i wykorzystuje swe wieloletnie doświadczenia wychowawcze.

Tytuł doktora uzyskuje w 1948 r. na podstawie rozprawy o harcerskim systemie wychowawczym. W latach 1951—1956, w czasie przymusowej przerwy w pracy uniwersyteckiej Aleksander Kamiński uczestniczy w ogólnopolskich badaniach nad dziejami i kulturą Jadźwingów, wydając kilka prac naukowych z tej dziedziny.

Od 1958 r. ponownie rozpoczyna pracę na Uniwersytecie Łódzkim, zajmując się nadal pedagogiką społeczną. Kieruje kilkoma zespołami badawczymi. W 1959 r. habilituje się na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego, w oparciu o pracę „Prehistoria polskich związków młodzieży” i uzyskuje stopień docenta. W 1962 r. Aleksander Kamiński zostaje mianowany Kierownikiem katedry pedagogiki społecznej na Uniwersytecie Łódzkim. W miesiącu marcu 1969 r. Rada Państwa nadaje Aleksandrowi Kamińskiemu tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego nauk humanistycznych.

W ostatnich latach swojego życia Aleksander Kamiński zajmuje się prob-

lematyką gerontologii, wychowawczego przysposobienia ludzi do starości. Profesor doktor Aleksander Kamiński wybitny uczyony, wychowawca zachował też stałą więź z harcerstwem.

W latach 1945—1948 pełnił funkcje wiceprzewodniczącego ZHP, a od roku 1956 przez 2 lata przewodniczył Naczelnej Radzie Harcerskiej. W późniejszym okresie, gdy tylko czas na to pozwalał, druh Aleksander Kamiński chętnie spotykał się z drużynami i szczerpami, uczestniczył w uroczystych zbiórkach.

15 marca 1978 r. harcmistrz Aleksander Kamiński odszedł na wieczną wartę.